

En checklista till dig som har ett beslutsmandat inom kommunalt anhörigstöd

- *Så här tolkar du socialtjänstlagen*
- *Det här betyder anhörig och närstående*
- *Det här kännetecknar ett bra anhörigstöd*
- *Det här kan du erbjuda din kommuns medborgare*

Socialtjänsten reglerar stödet

Enligt 5 kap. 10 § socialtjänstlagen *ska* kommunen erbjuda stöd till anhöriga och närstående till sjuka medborgare¹. Detta efter en lagändring som trädde i kraft 2009². Stödet gäller alla målgrupper och åldrar. Trots detta koncentrerar kommunerna ofta stödet till att omfatta anhöriga till äldre, vilket betyder att stödet till barn och unga blir mindre eller i vissa fall icke-existerande³.

Socialstyrelsen är den myndighet som ansvarar för att informera om lagen och att utarbeta en vägledning till stöd för tillämpningen av bestämmelsen till kommunerna⁴. En sådan vägledning publicerades i uppdaterad form juli 2016.

I Socialstyrelsens vägledning står följande:

”Bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL infördes den 1 juli 2009. Syftet är att tydliggöra att socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som av fri vilja hjälper, vårdar eller stödjer en närstående. Den syftar inte till att få anhöriga att utföra mer vård eller stöd än de själva vill.”⁵

√ Så här tolkar du alltså socialtjänstlagen: kommunen är den offentliga aktör som *ska* erbjuda stöd till anhöriga – oavsett ålder. Anhörigstödet ska inte enbart erbjudas äldre makar som vårdar varandra, även om detta stöd självfallet är viktigt.

---

¹ Socialtjänstlag (2001:453)

² Prop. 2008/09:82

³ Socialstyrelsen, ”Stöd till anhöriga – Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen”, publicerad juli 2016.

⁴ Prop. 2008/09:82

⁵ Socialstyrelsen, ”Stöd till anhöriga – Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen”, publicerad juli 2016.

√ Vem är anhörig och närstående? Begreppen anhörig och närstående används ofta synonymt, men inte alls konsekvent⁶. Socialstyrelsens termbank uppger dock följande om anhörig: "person inom familjen eller bland de närmaste släktingarna" och om närstående: "person som den enskilde anser sig ha en nära relation till".⁷

Riksrevisionen pekar på brister

Att det är kommunernas ansvar att tillhandahålla anhörigstöd är alltså tydligt. Men vad har staten gjort för att underlätta för kommunerna? Detta har Riksrevisionen granskat; om staten gett kommunerna tillräckligt med förutsättningar för ett behovsanpassat och tillräckligt anhörigstöd⁸. Vad staten främst har gjort är att ändra i socialtjänstlagen 1998 och 2009 som alltså ska förtydliga kommunernas ansvar för att ge stöd till anhöriga. Efter 2009 ska kommunerna som sagt erbjuda stöd till anhöriga. Regeringen skrev också i den proposition som föranledde lagändringen att det kommunala stödet ska kännetecknas av *individualisering, flexibilitet och kvalitet*.

Revisionen genomfördes 2014 och överlämnades sedan till riksdagen. Rapporten innehåller slutsatser och rekommendationer till regeringen. Dessa är bland andra:

- **Kommunernas anhörigstöd behöver utvecklas**
- Eftersom brister finns vad gäller kvalitet och flexibilitet väljer många anhöriga att inte nyttja stödet
- Det finns stora skillnader i vilket stöd som erbjuds
- Stödet är i de flesta kommuner mest utbyggt inom äldreomsorgen och anpassat efter att äldre makar ger stöd till varandra
- Det är ovanligt att det finns styrdokument som innehåller rutiner med anhörigperspektiv
- **Staten bör ge bättre förutsättningar för det kommunala anhörigstödet**
- Socialstyrelsens vägledning till kommunerna har inte varit tillräcklig hjälp till kommunerna
- Socialtjänstlagen 5 kap 10 §, som alltså säger att kommunerna ska erbjuda stöd, bör förtydligas
- **Det behövs mer kunskap om anhörigomsorgen**
- Det saknas kartläggningar av omfattningen på minderåriga barns omsorgsgivande till närstående
- **Det bästa anhörigstödet är en god vård och omsorg**

En viktig slutsats i rapporten är även att det saknas dokumentation och statistik om kommunalt anhörigstöd, vilket även Socialstyrelsen pekar på.

Det här kännetecknar ett bra anhörigstöd

⁶ Nationellt kompetenscentrum anhöriga, "Definitioner – anhörig och anhörigvårdare":

<http://www.anhoriga.se/Global/Stod%20och%20kunskap/Fakta%20om%20anhoriga/Dokument/Anhorigadefinition%20130719.pdf>

⁷ Termbanken, Socialstyrelsen: <http://termbank.socialstyrelsen.se>

⁸ Riksrevisionen, "Stödet till anhöriga omsorgsgivare", RIR 2014:9

√ Det viktigaste är att stödet kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet, vilket står i regeringens proposition från 2008 och som upprepas i Riksrevisionens granskning av anhörigstödet förutsättningar.

√ Ett bra anhörigstöd behöver riktlinjer och verksamhetsplaner att luta sig mot. Finns inte särskilda riktlinjer och/eller verksamhetsplaner för anhörigstöd i kommunen måste sådana tas fram skyndsamt.

√ Anhörigstödet ska inte vara inriktat på en speciell åldersgrupp, som ofta sker idag. Ett bra anhörigstöd är tillräckligt flexibelt för att passa såväl äldre makar som vårdar varandra, som barn och unga som är anhöriga till exempelvis svårt sjuka cancerpatienter.

√ Det krävs god kunskap om anhöriga som grupp och om vilket stöd som finns att erbjuda. Särskilda resurser bör således avsättas i kommunen för att arbeta med stödet. Att ha särskilda anhörigkonsulenter, anhörigsamordnare eller anhörigstödare är sådana resurser.

√ Det bästa stödet till en anhörig är att kommunen upprätthåller en god vård och omsorg till den som är sjuk. Då blir bördan för de anhöriga mindre.

Vilka typer av stöd finns och vad kan din kommun erbjuda?

√ Den första viktiga komponenten är att kommunen aktivt ska informera sina medborgare om vilket stöd som finns. Detta står i socialtjänstlagen. Att informera om det stöd som finns kan ske via kommunens hemsida eller analogt via broschyrer eller informationsblad som finns på strategiskt viktiga platser som till exempel vårdcentraler, sjukhus och elevhälsan.

√ Det är viktigt att komma ihåg själva grundsyftet med stödet; att det ska minska såväl den drabbades som de anhörigas psykiska och fysiska belastningen som en allvarlig sjukdom eller nedsättning medför.

√ Ett anhörigperspektiv ska omfatta kommunens socialtjänsts alla verksamhetsdelar, eftersom anhörigstödet vänder sig till personer som är anhöriga till både äldre, svårt sjuka och funktionsnedsatta. "Anhöriga" är alltså ingen homogen grupp utan kan bestå av små barn, vuxna barn, syskon, föräldrar och äldre.

√ Kommunens utbud av stöd bör vara brett så att det finns något som passar för olika grupper och individer.

√ Exempel på stöd är:

⁹ Kunskapsguiden.se, "Stöd till anhöriga", Socialstyrelsen. <http://www.kunskapsguiden.se/aldre/Teman/stod-till-anhoriga/Sidor/default.aspx> Hela avsnittet är baserat på källan.

- ledsagning
- hemtjänst
- dagverksamhet
- boendestöd och bostadsanpassningar
- korttidsboende
- korttidsvistelse
- information om den närståendes sjukdom, behov, prognos och symptom
- enskilda stödjande samtal
- föräldragrupper
- övriga samtalsgrupper
- ekonomisk ersättning för förlorad arbetsinkomst

Stödet bör dock inte låsas in i allt för fasta former – det viktigaste är att stödet är flexibelt och anpassas efter den som behöver det!